

**ТЪРНОВСКИТЕ ТРАДИЦИИ В ИСТОРИЯТА НА
БЪЛГАРСКАТА ФИЛОСОФСКА КУЛТУРА
(По случай 15-годишнината от създаването
на Философския факултет във
ВТУ “Св. св. Кирил и Методий”)**

Евлоги Данков

1. Исихастското начало на Университета и школата на св. Евтимий

Търновските традиции в историята на българската философска култура са вкоренени в известната **Търновска книжовна школа** – създадена от патриарха на Второто българско царство (Трети Рим) през 1371 г. Духовният център на школата е манастирът “Св. Троица”. Школата започва да функционира отначало в една твърде голяма пещера (на прореза на р. Янтра), която се използва като учебно помещение и като исихастирий. Отначало тук се обучават 50 ученика, новопостъпили монаси от балканските страни. Този известен факт позволява да се приеме, че възникването на ВТУ “Св. св. Кирил и Методий” (и двата му факултета – Богословския и Философския) започват своето начало през далечната 1371 г. от пещера, наречена исихастирий. Исихастите превръщат някои пещери в сакрални богословски и богослужебни центрове на свещено безмълвие (умосъзерцание).

За разпространението на исихазма в Търновград главна роля изиграва Синайската обител (“монашеското селение”) в Парория, основана от св. Григорий Синаит, роден през 1255 г. За пръв път той отива в Парория в края на управлението на Андроник II (т.е. между 1325–1328 г.) и по времето на българския цар Михаил III. През 1328 г. Михаил III пребивава в околностите на гр. Виза, където е младият император Андроник III. За утвърждаване на Парория помагат българите. По това време управлява владетелят на Ловешката крепост цар Иван Александър, който става и ктитор на тази велика обител (1). Той е ктитор и на Ивановската скална обител.

Изворите, които помагат за локализацията на Парорийската обител, подробно са разгледани от проф. Йордан Андреев. Специално внимание той обръща на житието на Григорий Синаит (гръцка и

българска версия), житието на св. Теодосий Търновски, житието на св. Ромил Видински (гръцка и българска версия), Похвално слово за Евтимий от Григорий Цамблак. От византийските извори специално внимание заслужава хронографията на Теофан, поемата на Мануил Фил, историческите съчинения на Йоан Кантакузин и Никифор Григора. Но в действителност най-точни данни дава неоисихастът Спиридон Габровски.

Според Йордан Андреев “манастирът на Григорий Синаит се превърнал във висше интелектуално средище на Балканите, което поставя началото на ново културно движение в европейския югоизток, движение, което се проявява във всички страни на обществения живот и философия, политически идеи, книжнина, изкуство и т.н.”. Същият автор основателно изтъква, че “породените от исихазма идеи се изразили в действия, които на практика създали условия за онова културно сътрудничество между ромеи и българи”. Това представлява един от съществените елементи от т.нар. “православна цивилизация”. Ето защо нашият философски факултет е законен приемник на Парорийския исихазъм, като един християнски неоплатонизъм. Това става по линията – преп. Т. Търновски и св. Евтимий.

По традиция, свързана с архетипа **пещера**, Парорийската манастирска лавра е била изградена “в самата **Месомилска** пещера”. Този факт при всички опити за локализацията на исихастката обител е бил неоснователно подценяван. Днес тази пещера традиционно е известна сред народа – “Старата църква”. До нея е построен възрожденският манастир “Св. Троица”, но разсъдъчната историческа приемственост е изгубена. От това време навярно са площите, с които е постлан подът на “Св. Троица” при “Старата църква”. Но самата диахронна предметност на българската философия се формира през **Възраждането**. Тогава е създадено и първото философско дружество на българите.

2. Българският възрожденски философ Недялко (Недю) Жеков от Лясковец – основоположник на българската философия и нейната предметност

Историята на българската философска култура е един нагледен пример как от регионалното (и поселищното) се преминава към националното и европейското. В това отношение е показателно делото на

Недьо (Недялко) Жеков от Лясковец, който полага началото на историята на **българската философия**, като я превръща в предмет на историко-философско познание. Той създава първото българско философско дружество в Сърбия като студент по философия. Н. Жеков учредява първото философско дружество в България през 1875 г. в манастира “Св. Петър и Павел” (2). Печатът е публикуван върху задната корица на: Библиографските справочници “Пет години философски факултет” (2001) и “Десет години философски факултет” (2005).

Българската философия като **национална духовна ценност** дължи много на Недялко Жеков, който е при това пръв ректор на Петропавловското духовно училище (семинария). В този смисъл интересът към философските ценности в историческото минало на българите започва от 1872 г. Тогава Недялко (Недю) Жеков полага официалното начало на историята на българската философия. Делото започва с първата публикация, посветена на българската философска мисъл като национална народностна ценност в сп. “Читалище”. Този исторически факт е изцяло в традициите на Търновската книжовна школа, която също е обект на изследване по това време от страна на Н. Жеков. Проблемът за **имплицитното** и **експлицитното** в историята на българската философска (и обществена) мисъл е в основата на изследванията на Н. Жеков. Поради наличието на хиатуси, историята на българската философска култура се нуждае и от реконструкция на философските идеи и техния жизнен смисъл.

Днес историята на българската философия като учебна дисциплина и научен предмет се предшества от изследвания, които започва Н. Жеков още през Българското възраждане и преди Освобождението от турско робство. Това е показателно за жизнеността на самосъзнателния дух на българите. Още тогава се проследяват идеите и **философската култура** в историята на българската духовност, като се набляга най-вече на исихазма, свързан със св. Евтимий. Тогава започва събирането на фактически материал, дадени са оценки за светогледа на отделни български мислители в миналото и са набелязани характерни черти на духовната култура – съпътстваща дългата история и предистория на българската философска мисъл. (Тя се развива предимно в контекста на християнския неоплатонизъм.) Публикациите обаче не се основават на един цялостен диахронен

обхват на философското мислене в историята на българите, макар ориентацията на Н. Жеков към исихастката традиция да е правилна. Но в продължение на десетилетия тя е неоснователно пренебрегвана, тъй като не беше експлицирана **метафизиката на исихазма** и връзката и с фундаменталната онтология. Сакралното метафизично мислене св. Евтимий нарича **Любомъдрие**, което не изключва “Любовта към мъдростта”, но набляга на сакралното и на сотериологията.

В съзрцателната история на българската философска мисъл Н. Жеков включва и светиите, тъй като отстояват сотериологията на равнище **праксис** и **теория**. Започнатият систематичен труд за българските светии остава недовършен. И до днес той не е публикуван (и изследван) в това метафизично историко-философско отношение. Това е първото българско изследване на светии от страна на титулуван български философ в Сърбия (сърбите са потомци на трибалите). Тъй като Историята на българската философска мисъл вече е осъществена върху основните доминанти в българското самосъзнателно мислене и на метафизичния принцип на умосъзрцанието, то наистина в българската самосъзнателна култура трябва да бъде включен и проблема за светиите. В това отношение основателно присъстват братята светии Кирил и Методий – патрон на нашия университет (те заедно със своите ученици-светии образуват св. Седмочисленици). Тук следва да се включат св. Евтимий, Преподобният Григорий Синаит, св. Киприан, епископ Цамблак, св. Софроний Врачански, отец Паисий Хилендарски и др. Със своята дейност те участват в развитието, обогатяването и усъвършенстването на философската култура, утвърждаването на висши духовни ценности, обогатяването на съдържанието на философското умосъзрцателно мислене. Всичко това касае отделни аспекти на българската философска култура. Дори нетленността на мощите на светиите поставя качествено нови проблеми пред съвременната философска антропология. Философската култура включва възловите моменти в познанието на действителността от страна на българите и техните духовни архетипни традиции. На преден план по-късно излиза **Историята на мисълта** от гледна точка на развитието и прилагането на общите понятия и категории на метафизиката, логиката, етиката, естетиката и онтологията, философията на името, семиологията, философията на мита и символа и др.

В това отношение не бива да се забравя, че философското средновековно мислене на българите е сакрално-съзерцателно и при това екзистенциално. Според проф. Георги Шишков (Германия) традиционната философска нагласа на българите е **екзистенциална**. Именно при тези обстоятелства в Търновската книжовна школа – основана през 1371 г. се формира понятието **любомъдрие** за разлика от традиционна гръцка философия като “любов към мъдростта”. Същата година се смята за начало на ВТУ “Св. св. Кирил и Методий” – положено в пещерата от органогенен варовик (коралов риф), образуван преди повече от 100 млн. години в морето от долната креда като хронологична единица. Жадуващите за исихастко знание фактически полагат началото на исихастиката традиция, която е умосъзерцателна.

Днес историята на българската философия и Философският факултет във В. Търново се ръководят от обстоятелството, че въпреки противоречивостта на идеите и ученията в историческото минало (включващо и разгръщането на метафизичните знания), има реален прогрес, който касае усъвършенстването на самосъзнателното мислене, т.е. вече е налице употребата на принципа, “мислене на мисленето”. Философията в българските традиции е преди всичко съзерцателно метафизично знание и познание, което основателно в исихазма се нарича **Theoria**. Тя не е някаква разсъдъчна или фанатична религиозна вяра, но включва в себе си философията на умосъзерцателния катехизис, заедно с метафизичната връзка между вярата и съмнението (т.е. светлината, вярата и нейната сянка – съмнението). Вярата в съмнението винаги е “съмнителна”. Действителното философско **знание** и философската култура блестят чрез светлината на истината. В този смисъл философията не е откъсната от живота наука, а метафизична наука за най-общото (Благото) и неговите родови форми на битие и мислене, реализирани чрез Логоса. Това мотивира и философската логика и фундаменталната онтология. Цялостното изложение на историята на българската философска мисъл и нейните културни форми изисква метафизично мислене от гледна точка на приноса му в развитието на философското познание като духовен фактор в историята на българите. Следва да се отчита и обстоятелството, че някои концепции в духовната история на българите са отражение на обществени, митологични, лични, полити-

чески и религиозни интереси (3). Всички те имат отношение към философската култура, която придава съответна ценност на идеите.

3. Философия, култура и философска култура

Историята на българската философска култура отстоявана в традициите на философския факултет към ВТУ “Св. св. Кирил и Методий”, обхваща не само представянето на идеите като факти, но и тълкуването на философските текстове, получили историческо битие в духовния живот на българите. Такова разбиране на българската философска култура изисква използването на **херменевтичния подход** към битието и мисленето на всеки отделен български философ, който е положил усилия при създаването на философски ценности в културата история на българите. Обучението във факултета предполага **разбиране** на философския текст като семиотичен факт в духовния живот на българите. Тук се отнася и разбирането на духовния живот на българския философ чрез създадения от него философски текст, който после функционира като философска култура. Цялостността на духовното битие на всеки български философ, включен в обучението, се реконструира чрез създадения от него философски текст. Това изисква познание от принципи, които играят роля на основополагащи идеи. Самосъзнателната житейска духовност на българина намира ярък израз в историята на **българската философска мисъл**, изучавана във факултета от бакалаври и магистри.

Създаването на философска култура (и ценности) касае пряко и **философската антропология** на българина. **Синтезът** на философските факти като културна ценност и целостността на българската история е особеният път на нейните философи, създаващи духовни ценности. Участието на българската философска мисъл в историческото битие на културата показва, че тя не потъва в “пълната неопределеност”, а се обособява по един семиотичен начин в културен континуум. За нашето обучение по философия е показателно, че смисълът на битието на дадения български философ ни отправя към неговата собствена екзистенция, която мотивира историческия и културен смисъл на съчиненията му (4).

Историческото и културно **значение** на всеки философски факт е път към уплътняване целостността на българската философска

мисъл като семиотичен континуум. Философският факт е факт от самосъзнателния духовен живот на българина, който се съотнася по един или друг начин с висшите родове на битието и мисленето като проблем на фундаменталната онтология. Чрез **метода за разбирането** се улавя жизнената цялост на българската философия в отделните ѝ обективации. Целостността на българската философска мисъл, реализирана в историческото време, очевидно не би могла да бъде обхваната единствено чрез фактите на сетивното познание, тъй като то дава знание само за единичните неща. Всеки български философ, вплетен в тъканта на историята на глобалното историко-философско мислене е символно, означаващо езиково и историческо същество. При това тук става дума и за **философски език**. Създаденият философски текст (текстове) от гледна точка на времето е исторически факт, който обаче касае мисленето. В това отношение съответният български философ, заедно със своето творчество става самосъзнателен проблем на изследване, който не може да бъде отделен от живия смисъл на идеите. Българските философи и техните философски идеи (и схващания) не могат да бъдат отделени от духовното историческо и културно битие (на България) и от философската култура на цивилизацията. Създадените философски текстове от етнически българи се включват в историята на **самосъзнателния семиозис** като “дефиниции за живота” (Ю. Кръстева, 1981) на българина и като семиотичното отношение към живота въобще. Налице е *“противоречие в човешкото съществуване: нашето съзнание и нашите желания обитават вечното настояще и се движат в безкрайността; нашето съществуване обаче се развива във времето и има краен обхват”* (Tz. Todorov, 1995). Крайните неща са обвързани с телесността като сянка на живота, който просветлява. Изобразените философи върху църковна стенопис от Арбанаси са включени в “Дървото на живота”.

За използването на семиотичния подход към историята на българската философска мисъл дава добро основание науката за знаковите системи – **семиотиката**. Според българския структуралист Юлия Кръстева “семиотиката се развива като наука, която се основава на фундаменталната концепция за езика, върху знака, знаковите системи, тяхната организация и изменение” (Ю. Кръстева,

1981). Философията философският език и философската култура също са семиотични системи, обединени в един общ континуум.

Историята на българската философска мисъл следва да се схваща като континуум на разбирането, свързан с философските факти. Този континуум в онтичен и онтологичен спрямо българското битие на културните ценности. Живият смисъл от своя страна позволява да се придаде **подобавачо значение** и място в културната история на българите. Наличието на **уникалност** (на определени философски факти) се отнася до уникалността на философа като мислител, чрез когото те са придобили семиотически организирано историческо и културно битие. Историята на българската философска култура, свързана с историята на факултета, показва, че всеки отделен (философски) факт (текст) съществува не само за себе си, но с времето той придобива значение за целостността на българската духовна история, реализирана във времето. Философското творчество предполага “едновременно осмислено разбиране на света и сътворяване на самосъзнателен семиотичен свят, който никога преди това не е съществувал”. Такава наука според Ц. Тодоров “спада към областта на Аз – Това”. И това е вярно не само за физическите науки, при които ученият във всички случаи е единственият човешки субект, но също и за социалните науки, при които обектът е изграден от други субекти” (Tzvetan Todorov, 1995). Субектът е този, който просветлява с оглед на истината. Във ведическия санскрит sv̄ = светлина.

Систематично изследване на българската философска култура, което обхваща и предфилософския период на нашата духовна култура, досега не е осъществявано. Издадени са със съответната идеологическа обремененост две книги по история на българската философия – част I и част II от Гроздьо Грозев (1957 и 1959 г.). Те обхващат философското мислене от IX в. и Българското възраждане (1878 г.). За крайна граница на втората част авторът е предпочел Семтемовриятското въстание през 1923 г. **Ангел Бънков** също публикува книга “Развитие на философската мисъл в България” през 1966 г., като прибягва главно към разсъдъчно представяне на философската мисъл в историята на българския етнос (5). Историята на българската философска култура очевидно не започва от Средновековието, нито завършва с марксизма-ленинизма. Отделено е в някои стари

учебници необосновано голямо място на “философското мислене след т.нар. “социалистическата революция”. (От 1970 г. започва издаването на многотомно издание на Института по философия към Българската академия на науките (което още не е завършено). Прави впечатление, че на средновековната философска мисъл в България е посветен само първи том като е пренебрегната значителна част от българските философи, които не са споделяли в своите убеждения марксизма-ленинизма. Втори том (1973) започва с “Поява и развитие на марксистката философия в България”. Разбира се, марксизмът не е българска философия, но би могъл да се отнесе към една **философска култура**, която попадаше и под влиянието на определени фикс идеи.

За 15 години във факултета е **преодолян тенденциозният “класов подход”** и е **направен първият опит за систематично изложение на философската мисъл в България без политически и идеологически предубеждения при анализа и оценката на българските философи и свързаната с тях философска култура (6).**

Петнадесетгодишната история на факултета показва, че формирането на философската култура и утвърждаването на философски ценности чрез обучението по история на българската философска мисъл изисква **обединяване на научноизследователската и преподавателската дейност**. В научноизследователската работа на факултета успешно участват и студенти. Курсът по история на българската философска мисъл, за да бъде максимално ефективен спрямо нашето съвремие, изисква преподавателят да извършва изследователска дейност, попадаща в тематичния обхват на лекционния курс. Преподавателската и научноизследователската дейност не бива да бъдат разделяни и в бъдеще. Преподавателят е длъжен да представи пред своите студенти в лекционния курс приносите си в съответната научноизследователска област. Именно това изисква съвременното обучение по философия, за да стане то още по-ефективно. То трябва да формира и способности за евристично мислене. Така още в лекционния курс студентът има възможност да бъде приобщен към нерешените проблеми на българската философска култура, която едва сега се конструира по един ефективен начин спрямо научните изследвания.

Не е достатъчно в лекциите да бъде представено разсъдъчно-описателно българското философско мислене (7). Днес българската философска култура включва както традиционните проблеми, така и характерни за етническия културен континуум на българите, върховите духовни постижения на съвременната цивилизация с цел да бъдат улеснени студентите при избора на подходящи теми и изследователски области, съобразени с техните научноизследователски интереси (8). Формирането на философска култура има за цел да утвърди европейската престижност на българската философия и предфилософия на фона на световната история на философията. Впечатлява че западноевропейската и българската философия имат общо митологично начало, което започва още в новокаменната епоха на Балканите. Показателни са архетиповете на това митологично начало. Те според К. Г. Юнг съответстват на “ейдосите” на Платон. При това вече се счита за доказано, че архетиповете са валидни както за макро-, така и за микрокосмоса. Именно тези архетипове са структурните ядра, които изграждат културния континуум на съвременната цивилизация. В обхвата на философската култура архетиповете са родови форми на потенциално мислене и духовно битие. Тази функция на архетиповете ги доближава до философския (категориален) език. С оглед на философската логика и категориите са родови форми на мислене и духовно битие. Самият философски език е дом на самосъзнателното духовно битие. Самата философска култура касае ценностите на самосъзнателния духовен живот (9). Философската култура става национална ценност.

4. Българската философска култура от Възраждането до нашето съвремие и тематичното обучение във Философския факултет

Хронологично обособеният раздел “**Българска възрожденска философска култура**” се осмисля в традициите на факултета с оглед метафизичното в Българското възраждане и неговия онтологичен модел, който изпълнява функциите на ценностно пораждаща картина на света. От тази гледна точка са включени българските създатели на философската култура и философски ценности. За по-

голяма яснота българите, създаващи ценностна нагласа към философското мислене, са представяни тематично. Изтъкнати са емблематичните идеи на авторите като е посочен историческият обхват на живота на отделния автор с оглед историята на философската култура, представена като семиотичен процес, вписан в съвременната цивилизация. В обхвата на лекционния курс са включени такива теми: Св. Софроний Врачански (1785–1813) и възраждането на българската философска мисъл. Архимандрит Неофит (Бозвели) – Хилендарец (1785–1848) и стремежът на българите към духовно извисяване. Иван Селимински (Йордан Георгиев Христов) (1799–1867) и проблемът за началото (орфическото) в историята на българската философска мисъл. Петър Берон (ок. 1799–1871) и самосъзнателните културни традиции в българската духовност. Философия на природата. Георги Савва (Стойков) Раковски (1821–1867) и проблемът за онтологизацията на българското историческо битие. Васил Хаджистоянов – Берон (1824–1909) и философските традиции в първата българска “Логика”. Марко Балабанов (1837–1921) и социокултурните идеи в българските традиции. Васил Друмев (Климент Браницки) (1840–1901) и неговата православна философска култура. Лазар Йовчев (Екзарх Йосиф I) (1840–1915) и неговата разсъдъчна философска рефлексия. Иван Гюзелев (1844–1916). Философия на математиката и геометрията. Проблемът за абсолютното съзнание. Философската култура на Стоян Михайловски (1856–1927) и идеите в българската философия на религията. Йоаким Бакалов (1862–1952) – основоположник на обучението по историята на философията в България.

Особено показателна с оглед на **европейските философски традиции** е философската култура на българите в новото време. Тук ще посочим следните теми: Иван Георгов (1862–1936) и неговата история на философията. Кръстьо Кръстев (1866–1919). Естетика и философска пропедевтика. Философските възгледи на Никола Алексиев (от Габрово) (1877–1912). Димитър Михалчев (1880–1967) и ремкеанството в България. Димитър Михалчев – пророкът на Ремке Спиридон Казанджиев (от Севлиево) (1882–1951) и ценността на метафизичното в историята на българската философска култура. Иван Саръилиев (1887–1969) като историк на философията “Идеите

на прагматизма”. Зоя Ставрева (1890–1950) и проблемът на метаetikата в българските традиции (Първата българска дисертация по етика, защитена в Берн – Швейцария). Философията на Цеко Торбов (1899–1987) като метафизика, философията на правото. Янко Янев (1900–1944) и хегелианството в България. Една българска ирационална интерпретация на Хегеловата философия.

Общата характеристика на съвременната българска философска мисъл извежда на преден план изследователските направления и техните представители. Кирил Кръстев (1904–1991). Метафизиката – кристалните форми във философията на природата. Философската антропология на Асен Игнатов (от Шумен) и влиянието на М. Хайдегер върху творчеството му. Георги Шишков (1912–1991) и българската философска култура в Германия. Юлия Кръстева (от Сливен). Метафизика на семиозиса и семиозисът като метафизика. Български структурализъм: Цветан Тодоров, Христо Тодоров – аналитичният подход към културата и философските ценности. Ради Радев – първият декан на Философския факултет, съвременен историк на античната и средновековната философия. Метафизичният подход към Историята на философията. Михаил Бъчваров – историк на българската философска мисъл. Философията като национална ценност. Съпоставянето на 15-годишнината на Философския факултет, с годините на раждане (и смъртта) на посочените български философи поражда интересни историко-философски идеи и размисли. Това се нуждае от специални изследвания.

ЛИТЕРАТУРА

1. **Данков, Евл.** Метафизика на исихазма. Том втори. Логосът на Трети Рим. В. Търново, ИВИС, 2000, с. 42.

2. **Данков, Евл.** Манастирът “Св. Петър и Павел” – средище на философска култура. – В: Сб. Петропавловският манастир – средище на духовен живот, 27–28 септември 1990 г. (Организатор акад. Ив. Радев). – Духовна култура, 1990, № 8.

3. **Данков, Евл.** Увод в историята на българската философия. Прологомени към диахронната предметност на българския Логос. В. Търново, Унив. изд. Св. св. Кирил и Методий, 2009. 390 с.

4. Био-библиографски справочник (Съст. Евл. Данков). Пет години Философски факултет. В. Търново, Унив. изд. Св. св. Кирил и Методий, 2001, с. 136; **Любомъдрие**. Архив за българска философска култура. Издават Росина Данкова и Евлоги Данков. Т. I. В. Търново, ПАН-ВТ, 1996. 222 с.; Т. II. В. Търново, Фабер, 2001. 230 с.; Т. III. В. Търново, Фабер, 2001. 219 с.; Т. IV. В. Търново, Астарта, 2002. 216 с.; Т. VI. В. Търново, Астарта. 230 с.; Т. VII. В. Търново, Астарта, 2002, с. 234; Библиографски справочник. Десет години Философски факултет. В. Търново, Унив. изд. “Св. св. Кирил и Методий”, 2005. 177 с.; Любомъдрие. Т. XI. Архив за българска философска култура. Национално дружество по История на българската философска култура. В. Търново, ИВИС, 2008. 195 с.; Любомъдрие. Т. XII. Архив за българска философска култура; ИВИС. Издават със собствени средства всички тонове Росина Данкова и Евлоги Данков. – Архив за българска философска култура. Т. XIII–XIV. Издават Евл. Данков и Иван Иванов. В. Търново, 2010. 289 с.

5. **Данков, Евл.** История на българската философия. От палео-балканската митология до метафизика на исихазма. Т. I. В. Търново, Унив. изд. “Св. св. Кирил и Методий”, 2009. 379 с.

6. **Данков, Евл.** Метафизика на исихазма. Т. I. С., Образование, 1999. 344 с.

7. Перспективи и наследство на философията в България. Т. I. (съст. Евл. Данков). В. Търново, ИВИС, 2008. 499 с.

8. **Данков, Евл.** Метафизика на исихазма. Логосът на Трети Рим. Т. II. В. Търново, ИВИС, 2009. 327 с.; **Философски и психологически идеи**. Т. II. Българската вселена – етнокултурни традиции на национални перспективи (Евл. Данков). В. Търново, Унив. изд. “Св. св. Кирил и Методий”, 204 с. (съставители: **В. Бузов** – научен редактор и **М. Хаджийски**).

9. **Данков, Евл.** Метафизичните идеи като перспективи и наследство на философията, психологията и политологията в България. По случай 15 години от създаването на Философския факултет във ВТУ “Св. св. Кирил и Методий”. Послеслов към сб. Българската вселена – етнокултурни традиции и национални перспективи. Идеи в хуманитарните науки. Том III. В. Търново, Унив. изд. “Св. св. Кирил и Методий”, 2010, 203–209. Книгата е обсъдена на Международна научна конференция: “15 години Философски факултет”. Корпус V, зала 500, 18 декември 2010. На същата Международна научна конференция (19.11.2010) Евл. Данков изнесе научен доклад: “Търновските традиции в българската философска култура” (Зала “Европа”), Ректорат на ВТУ “Св. св. Кирил и Методий”; **Е. Данков**. Епископ Григорий Цамблак и

европейското духовно пространство. Изборник – Богоизбраните българи, кн. I, Булга медия. София, 2010. PUBLISHING House, 171–177. E-mail: bulga@mail.bg. Книгата е обсъдена на същата Международна научна конференция “15 години Философски факултет”, с участието на **съставителя** на изборника **Петко Атанасов; Евл. Данков**. Изданието “Любомъдрие” и любимъдрието като метафизичен принцип. – В: Сб. Библиотеки, четене, комуникации. В. Търново, Унив. изд. Св. св. Кирил и Методий, 2010, 461–466.

Фиала от Рогозен и фиала от Браничево –
крилатата мълния, която „управлява света”